

*О.А. Чупайленко, кандидат технічних наук, доцент,
кафедра менеджменту та економіки,
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв*

СКЛАДОВІ СИНЕРГЕТИЧНОГО ЕФЕКТУ В ІННОВАЦІЙНИХ КЛАСТЕРАХ

У статті досліджуються складові синергетичного ефекту в інноваційних кластерах. Пропонуються такі умови створення синергетичного ефекту: вільне пересування інновацій у кластері; приріст грошового потоку за рахунок ефекту спільної діяльності підприємств, що входять у кластер; спільне використання інфраструктурних об'єктів; зниження витрат здійснення бізнесу – документарних та інформаційних операцій.

Ключові слова: *кластер, синергія, інновація, грошовий потік, інфраструктура, витрати бізнесу.*

*А.А. Чупайленко, кандидат технических наук, доцент,
кафедра менеджмента и экономики,
Национальная академия руководящих кадров культуры и искусств*

СОСТАВЛЯЮЩИЕ СИНЕРГЕТИЧЕСКОГО ЭФФЕКТА В ИННОВАЦИОННЫХ КЛАСТЕРАХ

В статье приведены исследования составляющих синергетического эффекта в инновационных кластерах. Предлагаются следующие условия создания синергетического эффекта: свободное передвижение инноваций в кластере; прирост денежного потока за счет эффекта совместной деятельности предприятий, входящих в кластер; совместное использование инфраструктурных объектов; снижение затрат по осуществлению бизнеса – документарных и информационных операций.

Ключевые слова: *кластер, синергия, инновация, денежный поток, инфраструктура, расходы бизнеса.*

*O. Chupaylenko, Ph.D (technical sciences), associate professor
of sub – faculty of management and administration
National academy of supervisory frame of culture and arts, Kyiv*

COMPONENTS SYNERGIES IN INNOVATION CLUSTERS

The paper proposed research component synergies in innovation clusters. Proposed the following conditions creating synergy: the free movement of innovation in the cluster, increase cash flow due to the effect of joint enterprises within a cluster, sharing of infrastructure facilities, reducing the cost of doing business – documentary and information operations.

Keywords: *cluster synergy, innovation, cash flow, infrastructure, business costs.*

У цілому кластери стали значним явищем в економічній політиці по всьому світу, в Україні до кластерів як механізму регіонального розвитку також

проявляється значний інтерес. Кластер як стійке партнерство взаємопов'язаних підприємств, організацій та окремих осіб може мати потенціал, який перевищує просту суму потенціалів окремих складових. Це прирощення виникає як результат співпраці й ефективного використання можливостей партнерів у тривалому періоді, поєднання кооперації та конкуренції. Фактично можна говорити про певний синергетичний ефект кластерів. Але аналіз літературних джерел показав, що недостатньо досліджені умови створення синергетичного ефекту кластерів, тому ці питання набувають актуального значення.

Із початком ринково-трансформаційних перетворень проблема підвищення рентабельності української економіки, підвищення рівня інноваційності існуючих підприємств є першочерговим завданням, розв'язання якого можливе за умов реалізації програми кластеризації економіки України. Дана проблематика висвітлена в працях таких учених: О.В. Глушаниці, О.В. Варяниченко [7], І.А. Косача, Л.І. Федулова [8], О. Кузьміна, В. Жерухи, В.Г. Підвисоцького, Т.В. Палпу, але потребує подальших досліджень.

Метою статті є проаналізувати умови створення синергетичного ефекту в інноваційних кластерах.

Кластерна теорія розвивалася в руслі економічної географії, в якій посіла центральне місце в 90-і рр. ХХ ст. За визначенням М. Портера, « кластер – це група географічно сусідніх взаємопов'язаних компаній і пов'язаних із ними організацій, що діють у певній сфері, характеризуються спільністю діяльності та взаємодоповнюючих один одного» [1].

У цілому кластери стали значним явищем в економічній політиці по всьому світу, в Україні до кластерів як механізму регіонального розвитку також проявляється значний інтерес. Кластер як стійке партнерство взаємопов'язаних підприємств, організацій та окремих осіб може мати потенціал, який перевищує просту суму потенціалів окремих складових. Це прирощення виникає як результат співпраці й ефективного використання можливостей партнерів у тривалому періоді, поєднання кооперації та конкуренції. Фактично можна говорити про певний синергетичний ефект кластерів [2].

Більшість проектів, включених у Державну програму активізації розвитку економіки на 2013-2014 рр., пов'язані з високим рівнем інновацій [3]. Планується за допомогою цієї програми стимулювати розвиток найбільш перспективних і сучасних галузей економіки, щоб потім її структурно перебудувати: замість сировинних галузей її основою стануть інноваційні технології. Особливе значення надається розвитку технопарків, що дозволяють інтегрувати досягнення української науки з виробництвом, максимально швидко організувати виведення на ринок нових високотехнологічних продуктів. Рішення про направлення розвитку певного виробництва, фінансування тих чи інших наукових робіт приймаються на рівні технопарку, а не міністерства [3].

Прикладом реалізації програми інноваційного розвитку є рішення Київської міськради про затвердження плану території комплексної забудови українського аналога російського технопарку « Сколково» під назвою Bionic Hill [4]. До 2020 р. на території площею 147 га під Києвом поблизу смт Коцюбинське зведуть 900 тис. кв. м нерухомості. Місто-сад, з усіх боків оточене лісом, прихистить 35 тис.

працівників, третина яких житиме там само. У Bionic Hill повинні розміститися офіси українських і міжнародних ІТ-компаній, науково-дослідні центри, інженерний ВНЗ та інфраструктура для відпочинку. Кабінет Міністрів братиме участь у проекті як інвестор і видаватиме гарантії за кредитами приватних забудовників [4].

В Україні зростає кількість промислових підприємств, що займаються інноваційною діяльністю. Якщо 2011 р. цей показник становив 1679 підприємств (16,2% обстежених промислових підприємств), то 2012 р. їхня кількість збільшилася вже до 1758 підприємств (17,4%) [5, 6]. Найбільше інноваційно активних підприємств розташовано в Києві, Харківській, Запорізькій, Миколаївській та Львівській областях [7].

Обсяг реалізованої цими підприємствами інноваційної продукції становив 36157,7 млн грн. Загалом 332 підприємства реалізовували свою інноваційну продукцію за межі України, 24,7% якої надходило в країни СНД, а майже кожне четверте підприємство реалізовувало продукцію, що була новою для ринку. Обсяг такої продукції становив 14,5 млрд грн, більшість (52,4%) 105 підприємств відправляли на експорт [5, 6].

Зазначимо, що агентство Bloomberg включило Україну в топ-50 найбільш інноваційних країн світу, поставивши нас на 42 місце попереду таких країн, як Південна Африка, Аргентина, Румунія, Болгарія [7].

Синергетичний ефект в економіці також характеризує можливість у результаті поєднання елементів отримувати більший економічний ефект, ніж арифметична сума економічних ефектів від діяльності окремих елементів. Синергетичні ефекти в сучасній економіці проявляються в процесі використання таких механізмів взаємодії підприємницьких структур, як підприємницькі мережі, стратегічні альянси, довгострокові контракти та ін.

Можна виділити 4 види синергізму [1]:

- синергізм продажів – виявляється, коли фірма, реалізуючи кілька товарів, використовує одні й ті самі канали розподілу, здійснює управління продажами через один центр, використовує одні складські приміщення;
- оперативний синергізм – є результатом більш ефективного використання основних і оборотних коштів, робочої сили, розподілу накладних витрат і т. ін.;
- інвестиційний синергізм – є наслідком спільного використання виробничих потужностей, загальних запасів сировини, перенесення витрат на НДДКР з одного продукту на інший, використання одного і того самого обладнання і т. ін.;
- синергізм менеджменту. ефект синергізму менеджменту проявляється в момент розробки нових товарів або входу в нову галузь.

Однак ефект синергізму складно визначити кількісно. Одним із методів вимірювання синергічного ефекту є спосіб, запропонований одним з основоположників стратегічного управління І. Ансоффом [2]. Згідно з ним, синергетичні ефекти згруповані за функціональним підрозділам фірми: загальне управління, дослідження і розробки, маркетинг та оперативна діяльність. Далі всередині кожної категорії розглядаються три можливих ефекту:

1. Ефект, пов'язаний з новою товарно-ринковою комбінацією. Ефект може бути незначним при придбанні невеликої фірми або у разі виходу на ринок без сторонньої допомоги.

2. Внесок материнської компанії в новий товар/ринок.

3. Подальші товарно-ринкові дії, які зможуть зробити дві компанії в результаті об'єднання.

Подальший аналіз літературних джерел показав, що не досліджені умови створення синергетичного ефекту кластерів.

Дослідження інноваційних кластерів в Україні показали, що до основних умов створення синергетичного ефекту слід віднести: вільне пересування інновацій у кластері; приріст грошового потоку за рахунок ефекту спільної діяльності підприємств, що входять у кластер; спільне використання інфраструктурних об'єктів; зниження витрат здійснення бізнес-документарних та інформаційних операцій. Наведемо пояснення щодо створення умов ефекту синергії в кластерах.

Фірма, що оптимізує ефект синергізму, ретельно погоджуючи дії, що вживаються, володіє можливістю зайняти більш вигідну конкурентну позицію, і зрештою, домогтися стійкої конкурентної переваги. Вона може завоювати більшу частку ринку завдяки низьким цінам, може дозволити собі витратити більше коштів на науково дослідницькі роботи та рекламу або підвищити рентабельність, тим самим залучаючи інвестиційний капітал.

Вільне пересування інновацій у кластері. Перехід на інноваційну стадію розвитку можливий тільки при створенні умов для перетікання і створення інновацій всередині кластера. Обмін інноваціями стає новою формою виробничого процесу. Однак не всяка інновація приводить до досягнення стійкої конкурентної переваги. Інновація приводить до переваги в тому випадку, якщо, по-перше, вона дійсно корисна, по-друге, якщо вона унікальна і доступна тільки розглянутій фірмі, по-третє, якщо знання не застаріло і не втратило свою унікальність.

Кластери створюють інновації трьома шляхами: 1) шляхом різних форм спільних дій технопарків; 2) за рахунок посилення конкуренції між підприємствами, що входять у кластер; 3) за рахунок посиленої промислової та соціальної мобільності підприємств.

Перетікання інновацій у кластері є найбільш важливою перевагою кластера як способу організації виробництва та розповсюдження продукції. Обмін інноваціями суттєво збільшує загальну конкурентоспроможність кластера, оскільки нові процеси і технології стають у кластері доступними для всіх підприємств, що створює нові конкурентні переваги. Це формує синергетичний ефект перетікання інновацій у кластері.

Ефект збільшення грошового потоку виникає за рахунок додавання грошових потоків компаній, що входять у кластер. Збільшення припливу пов'язане з тим, що сукупний попит на продукцію в умовах існування кластера значно вищий, оскільки кластер сприяє появі спокушених і вимогливих покупців, які потребують все більше якісних, досконалих товарів і послуг. Таким чином, можна говорити, що розвиток кластерів сприяє не тільки зростанню конкурентоспроможності

регіонів та країн, але й значною мірою впливає на зростання валового внутрішнього продукту регіону та країни базування кластера.

Ефект спільного використання інфраструктурних об'єктів виникає тому, що інфраструктура в цілому є тією базою, на основі якої багато в чому будується конкурентна перевага кластера. Розрізняють виробничу інфраструктуру (дороги, канали, порти, склади, системи зв'язку тощо) і соціальну (школи, лікарні, театри, стадіони тощо). В Україні в даний час більше уваги приділяється розвитку інфраструктури: створені технопарки й умови для інноваційної діяльності підприємств. В умовах України все більшу популярність набуває змішана форма фінансування інфраструктури, яка реалізується через механізми державно-приватного партнерства. Важливо зазначити, що серед підготовлених до реалізації проектів приватно-державного партнерства особливу роль відіграють інфраструктурні проекти. За даними дослідження, найбільший інтерес у представників компаній викликали проекти у сфері розвитку транспортної інфраструктури. Цей напрямок обрали 64,8% респондентів [8]. Така відповідь цілком закономірна, оскільки потреба в розвитку залізниць в Україні дуже велика, а розширення парку автотранспортних засобів говорить про зростаючий попит на сучасні дороги. Кластер здатний створити синергетичний ефект використання інфраструктури, збільшує обсяг продукції, а також збільшує регіональний і державний внутрішній валовий продукт.

Кластери дають ефект зниження операційних витрат. Операційні витрати існують в явній і неявній формах. Економія на операційних витратах може здійснюватися через ефект операційного важеля або за рахунок спільного використання інформації, застосування стандартних договорів та ін. Операційні витрати включають: витрати пошуку інформації, витрати ведення переговорів, витрати вимірювання, витрати специфікації та захисту прав власності; витрати політизації, що супроводжують прийняття рішень всередині організацій.

Крім того, в рамках кластера знижуються витрати пошуку інформації, витрати ведення переговорів, витрати вимірювання, насамперед мірою територіальної доступності контрагентів. Кластери також знижують рівень невизначеності угод, оскільки багато учасників знайомі між собою або інформація про те або інше підприємство легкодоступна.

Отже, дослідження інноваційних кластерів в Україні показали, що до основних умов створення синергетичного ефекту слід віднести: вільне пересування інновацій у кластері; приріст грошового потоку за рахунок ефекту спільної діяльності підприємств, що входять у кластер; спільне використання інфраструктурних об'єктів; зниження витрат здійснення бізнес-документарних та інформаційних операцій.

Кластер володіє синергетичним ефектом за рахунок:

- ефекту перетікання інновацій у кластері;
- ефекту приросту грошового потоку за рахунок додавання грошових потоків компаній, що входять у кластер;
- ефекту спільного використання інфраструктурних об'єктів;
- ефекту зниження операційних витрат.

Використані джерела

1. Портер М. Конкуренція / М. Портер ; перев. з англ. – М. : Изд. дом « Вільямс», 2005. – 608 с.
2. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия / И. Ансофф. – СПб : Питер-Прес, 2009. – 342 с.
3. Глушаниця Р.В. Кластерний принцип формування міжнародних стратегічних альянсів / Р.В. Глушаниця // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – № 3. – С. 38-43.
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2012 р. № 1014. « Деякі питання підготовки до реалізації національного проекту “Технополіс” – створення інфраструктури інноваційного розвитку та високих технологій і його складових « .
5. Статистичний щорічник України за 2011 рік. – К. : Август-трейд, 2012. – 563 с.
6. Статистичний щорічник України за 2012 рік. – К. : Август-трейд, 2013. – 549 с.
7. Варяниченко О.В. Формування інноваційних кластерів в Україні як інструмент розвитку та конкурентоздатності / О.В. Варяниченко // Наук. вісн. НГУ. – 2011. – № 3. – С. 118-121.
8. Федулова Л.І. Організаційно-інституційні передумови формування технологічних кластерів як точок росту економіки України / Л.І. Федулова // Наука та інновації. – 2011. – № 2. – С. 25-34.